

the stages of Manhush district schools' development are examined. The initiative to make schools went from the locals, they financially supported the operation of educational institutions, there were three of them in the village in the beginning of XX c. The reason of school amount increase was in the great amount of pupils – the first school in Manhush was the most numerous. The Public school in Manhush village was financially supported by the commune. The money went to keep school premise, to pay teachers and to provide accommodations for them. The money of the district and allocations were spent on manuals and stationery.

The main requirements regarding educational process, school year duration, frequency of attendance and reasons of pupils' absence are considered. The attitudes of the locals towards gaining primary education and difficulties along the educational process are characterized. Among the main reasons of pupils' absence there are the lack of workers in the households, field work involvement, which usually start in spring, the low level of progress in studies.

Key words: *primary education, Manhush district school, Manhush commune, Manhush district school board.*

УДК 392.3(=163.2:477.74-89Бєс)"195/199"

О. І. Ганчев

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї БОЛГАР ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ У ДРУГИЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

У даній статті досліджуються зміни, які відбулися у болгарській сім'ї Південної Бессарабії у зв'язку з порушенням патріархального ладу та встановленням соціалістичної системи. З включенням болгарської спільноти до індустріального інформаційного радянського суспільства, залученням державних інституцій до виховання дітей, відбулася зміна напрямку інформаційної трансляції від вертикальної міжпоколінної до горизонтальної – в межах одного покоління, що призвело до неактуальності та втрати традиційного знання групи та ролі в ній третього покоління, як такого, та появи, відповідно, великого відсотку двопоколінних сімей з новим функціональними обов'язками у порівнянні з великими патріархальними сім'ями.

Відбулися в даний період зміни і у етнічній структурі сіл. Внаслідок того, що збільшився рівень мобільності населення у зв'язку з розвитком внутрішніх міграцій із села у місто, порушилася ендогамність шлюбного кола, що призвело до появи біетнічних сімей. Побудова нової соціалістичної економіки, зокрема розвиток легкої промисловості, обумовив зміну у розподілі трудового часу жінки, зокрема з її хатніх обов'язків вийшли всі ті, що були пов'язані з виготовленням домотканими. Дані зміни з однієї сторони зробили жіночу працю більш легкою, скоротивши необхідний час на домашню роботу, але при цьому збільшився її трудовий день. В такій ситуації все частіше її обов'язки починає виконувати чоловік. При цьому, чим менше він задіяний у суспільному виробництві, тим більше часу приділяє сім'ї. Видна деяка залежність розподілу праці у сім'ї в залежності від освітнього рівня чоловіка та жінки. Всі ці чинники обумовили формування нового типу соціалістичної сім'ї болгар регіону.

Ключові слова: сім'я, сімейні взаємовідносини, соціальні ролі, міжпоколінна трансмісія, ендо/екзогамія, болгары, Південна Бессарабія.

DOI 10.34079/2226-2830-2019-9-26-18-27

Постанова проблеми. Сім'я [1; 2, с. 27; 3, с. 27; 4, с. 61; 5, с. 401; 6; 7; 8; 8, с. 343] як основна соціальна інституція відіграє важливу роль в історичному і культурному розвитку кожного народу. Базуючись на шлюбних відносинах і кривній спорідненості, вона покликана здійснювати біологічну і соціальну безперервність людського роду. Основні ознаки, що характеризують сім'ю, пов'язані з організацією і характером взаємовідносин її представників, з їхньою поведінкою та свідомістю [9, с. 24-25].

У період початку будівництва соціалізму в регіоні, болгарське населення проживало у Буджаку вже протягом півтора століття [10; с. 67-69]. Воно представляло собою аграрне суспільство з характерною для нього структурою, стабільне та інертне, з мінімальним відсотком освіченого населення. На противагу цьому радянський лад передбачав будівництво індустріального, урбанізованого, динамічного та прогресивного суспільства з універсальною системою соціального контролю [11, с. 34]. Збереження функціонування болгарської діаспори за таких умов вимагало зміни низки стереотипів поведінки, соціальних структур та систем. Дані пертурбації у всіх сферах соціального життя болгарської групи регіону і стали предметом даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовною роботою з вивчення трансформації сім'ї у період соціалізму є дослідження Катрін Вердері з вивчення змін в інституті румунської сім'ї у час побудови соціалізму [12]. Основний теоретичний постулат, який лобіюється у монографії зводиться до того, що у соціалістичному суспільстві була розроблена політика виховання «радянських громадян», яка базувалася на вилученні часу у сім'ї та перенесення виховної функції до державних установ, які формували «ідеологічно правильних» громадян..

Авторка вводить спеціальний термін для визначення даного процесу – етатизація часу [12, с. 39]. Дослідження змін у структурі сім'ї в даній роботі проводиться в контексті системного аналізу, який базується на вивченні соціальних та етнічних чинників. Цей підхід був розроблений та запропонований радянською дослідницею Ганцкою О.А. [13, с. 16-28].

Західні вчені, вивчаючи структуру сім'ї, дотримуються типології, що запропонована Кембриджською групою дослідників історії населення і соціальних структур (П. Ласлетт і Р. Уол) [14, с. 132-157], яка ґрунтується на статистичних даних XVI – XIX ст. відносно Англії, Франції, Сербії, Японії та Колоніальної Америки. Ця методика у свій час викликала гостру критику з боку вчених. Так, у 1975 р. Л. Беркнер написав рецензію, в якій заперечив правдивість кінцевого результату, проведеного за вказаною методикою [15, с.721-738]. Сьогодні також висловлюється думка, що моделі П. Ласлетта є гіпотезами, які вимагають подальших досліджень, внаслідок недостатньої кількості та нерівномірного розподілу джерел [16, с.232].

Метою даної роботи є дослідження соціальних ролей, структури та функціонального навантаження сім'ї болгар Південної Бессарабії в період соціалізму.

Методика дослідження базується на аналізі архівних матеріалів (ревізьких казок та переписів населення), включеному спостереженні та тематичному інтерв'юванні автора.

Основна частина. Структуру болгарської сім'ї Південної Бессарабії можна досліджувати на основі двох видів джерел – статистичних свідчень та етнографічних матеріалів [17]. Її структурні елементи визначаються за такими показниками як кількість шлюбних пар та поколінь, загальна чисельність, дітність, народжуваність та смертність [18, с.7-9]. Етнографічні матеріали дають можливість типологізувати сім'ї за комплексом внутрішніх сімейних взаємовідносин – енодагамність, локальність та авторитарність [19, с. 37].

Кількість шлюбних пар, як основна ознака, ділить форми сім'ї на прості та складні. До простих (нуклеарних, індивідуальних, малих) належать сім'ї з одним шлюбним союзом. Складні форми представлені різними типологічними варіантами одно-багатолінійних батьківських сімей.

Індустріальні та урбанізаційні процеси радянського суспільства вплинули безпосередньо на структуру болгарської сім'ї. Масові міграції у міста та зміна у взаємовідносинах між поколіннями у період соціалізму призвели до значного збільшення пенсіонерів. Так, у селі Владичень Болградського району Одеської області за період з 1979 по 1985 роки їхня кількість зростає у 3,4 рази.

За кількістю поколінь сім'ї розподіляються на одно-, дво-, три та багатопокілінні. За даними с. Криничне Болградського району на 1979 р. половину сімей становили трипокілінні, але при цьому, в порівнянні з минулими роками, зростає кількість однопокілінних сімей, за рахунок самотньо проживаючих пенсіонерів та молодих шлюбних пар як окремих домогосподарств.

Така ознака як дітність ділить сім'ї на одно-дво-три та багатодітні. Якщо у першій половині XIX ст. болгарські сім'ї були загалом багатодітними, то у другій половині XX ст. спостерігається тенденція до збільшення одніодітних сімей. Окрім того, зростає кількість окремо проживаючих бездітних сімей, в більшій мірі за рахунок поширення форми дислокальних шлюбів, коли після одруження пара селиться окремо, а не залишається в батьківській хаті.

Така ситуація стала можливою завдяки тому, що при радянській владі практикувалася допомога колгоспу у будівництві нового житла. Окрім того, не було індивідуального обробітку землі, яке потребувало наявності «багатьох пар рук» в одній сім'ї, всі працювали у колгоспі за відповідну зарплату, що також сприяло можливості збільшенню форм дислокальних шлюбів.

Розглянувши особливості структури болгарської сім'ї Південної Бессарабії, можна окреслити основні тенденції її розвитку у період соціалізму. Передусім, необхідно відмітити зменшення кількості сімей у болгарських сім'ях регіону загалом; збільшення простих нуклеарних сімей, проживаючих окремо, але із збереженням превалюючої кількості трипокілінних сімей.

Таким чином, з одного боку великий відсоток сімей болгарського населення під впливом низки змін, що відбулися у суспільстві в процесі розбудови соціалізму, змінилися за своєю структурою, але поряд з цим, все ж таки, більшість зберегли традиційну структуру, що свідчить про вплив на сімейну організацію суспільства болгар регіону патріархальних пережитків, які були характерні також і для інших сфер життя групи в цілому у зазначений період.

Сімейні взаємовідносини болгарській сім'ї у період соціалізму, як і багато інших комплексів традиційної культури, під впливом різних чинників зазнають трансформації. Один з ключових моментів, що зіграв значну роль у подальшому розвитку сім'ї,

пов'язаний зі зміною соціального статусу жінки. У зв'язку з колективізацією та збільшенням культурно-освітнього рівня населення, зростає і соціальна роль жінки. Її сімейно-побутова значимість та домінуюча роль зростають, що обумовлює появу в цей час сім'ї з новим типом взаємовідносин. При цьому, у досліджуваній період свої форми зберігає традиційний розподіл праці в домогосподарстві. Після проведення колективізації, в умовах відсутності власної земельної ділянки, домашня праця обмежується хатніми обов'язками та обробіткою присадибної ділянки. Не дивлячись на це, в сім'ях зберігається традиційний розподіл праці на чоловічу та жіночу, де чоловік виконує роботу, що вимагає фізичної сили, а жінка – хатні справи.

У зв'язку з розвитком легкої промисловості з жіночої роботи були виключені всі обов'язки, пов'язані з виготовленням домотканими. Дані зміни, з одного боку, полегшили їй обов'язки, а, з іншого, вона, залучившись до суспільного радянського виробництва, отримала трудовий день, набагато довший, ніж за патріархальної системи досоціалістичного періоду. Окрім того, повертаючись з роботи, жінка ще повинна була прибирати, прати, готувати, дивитися за дітьми. В такій ситуації, все частіше їй на допомогу приходив чоловік, який з метою полегшення її обов'язків, поступово підмінює її роль. Це призводить до появи сімей з інверсійним типом взаємовідносин, де обов'язки заробляти гроші належать жінці, а хатні справи залишаються за чоловіком. Поряд з цим на розподіл ролей у сім'ї суттєво впливав і освітній рівень подружжя. Чим чоловік та жінка були більш освічені, тим їхні стосунки характеризувалися демократичністю та рівноправністю.

Одним з найважливіших показників типу сім'ї є критерій головування, першості. У період соціалізму з'являються сім'ї, де головну роль грає жінка, а не чоловік [19, с. 62]. Так, службове положення, авторитет дружини у трудовому колективі та суспільстві, значний освітній рівень надає особливого забарвлення сімейним відносинам та сприяє їхній демократизації та егалітарності. Яскравим показником даних трансформацій може стати факт та місце збереження фінансового бюджету сім'ї. У період соціалізму дуже часто жінка не лише зберігає кошти, але й розподіляє їх [19, с. 157]. Це в деякій мірі пов'язано з тим, що у колгоспі жінка часто отримувала заробітну плату вище за чоловіка, що відповідно і визначило її право розпоряджатися коштами, на відміну від патріархального ладу, коли всі фінансові обов'язки закріплювалися лише за представниками чоловічої статі.

Цікавим є факт, що егалітарна структура сімейних взаємовідносин, у якій подружжя рівноправно бере участь в управлінні різними сферами сімейного життя, в цей період частіше зустрічаються у сім'ях молодшого покоління.

Таким чином, у другій половині ХХ ст. основна тенденція у розвитку взаємовідносин всередині сім'ї характеризується демократизацією та переходом від авторитарної форми відносин до егалітарної. Жінка отримує рівний з чоловіком статус та залучається до усіх сфер суспільного життя.

Радянська система, увівши гендерну рівність, змінила традиційну систему передачі інформації у сім'ї між поколіннями, що була характерна для болгарської сім'ї Бессарабії у досоціалістичний період. У зв'язку з чим, виховна функція була передана до державних інституцій - дитячих садків та шкіл. Це з одного боку сприяло формуванню суспільства «нового типу», орієнтованого на урбанізацію та прогрес, а з іншого обумовило втрату необхідного знання для відтворення традиційного способу життя аграрного суспільства.

Розглянемо даний процес на прикладі однієї болгарської сім'ї. Так, на середину ХХ ст. одна середньостатистична болгарська сім'я була трипоколінна. Роки народження бабусь та дідусів припадають на межу століть, друге покоління (батьки) народжується у 20-30-ті рр. ХХ ст., роки народження третього вкладається у 40-50-і рр. ХХ ст. Відповідно, соціалізація представників кожного покоління відбувається за різних державних утворень - Російської імперії, Румунського королівства та Радянського Союзу, що обумовило наявність відмінного світосприйняття, сформованого під впливом ідеології кожної держави, у представників різних поколінь, що жили в рамках однієї великої сім'ї. Так, дідусі та бабусі пережили Першу Світову війну, Столипінську реформу, початок громадянської революції та входження Бессарабії до складу королівства Румунії. Дане покоління – це перше покоління бессарабських болгар, які були власниками землі, вони соціалізувалися у традиційному суспільстві, де звичаєве право визначало традиції життєдіяльності всього суспільства. Їхні сім'ї були передусім моноетнічні.

Друге покоління (батьки) народжуються у 20-30-і рр. ХХ ст. Воно переживає Другу Світову війну, сталінські репресії, голод 1946-947 рр. та бере активну участь в колгоспному будівництві. Соціалізація даного покоління відбувається ще у патріархальній культурі, вони володіють традиційним знанням, яке вони отримують беручи участь у обрядових практиках сім'ї, господарстві, у них сформована традиційна картина світу про власний народ та культуру, його історію та героїв, сформовані етнічні стереотипи, а їхнє доросле життя проходить за нової радянської системи, в якій одночасно проходить соціалізація третього покоління – їхніх дітей, що відбувається під впливом низки різноманітних чинників. Так, з початком будівництва соціалізму у регіоні, з'являються більш інтенсивні транспортні комунікації. Підвищення рівня освіти створює для молоді все більше можливостей для своєї професійної реалізації. Це обумовлює сплеск учбових міграцій із села у місто. Суспільство болгар регіону стає значно динамічнішим. Це впливає на зміну механізмів трансляції соціального досвіду. Так, знання та навички дідусів та бабусь для молоді стають неактуальними, оскільки вони не мають практичного застосування у новому урбанізованому світі.

Найбільше ця ситуація загострюється 60-их рр. ХХ ст., коли виростає перше покоління, - продукт радянської влади та виховання, для яких ідеали їхніх батьків вже зовсім чужі.

Якщо у традиційному суспільстві покоління бабусь та дідусів було транслятором культурних традицій, мало вплив на всю сім'ю та суспільство, займало авторитетні позиції, передаючи соціальний досвід молодим, то у радянському суспільстві їхні знання та навички втратили свою необхідність, їхні функції стали виконувати державні інституції. Це призвело в цілому до ослаблення зв'язків в сім'ї як по вертикалі, так і по горизонталі, де перше покоління стало адаптивним механізмом всієї групи до нових умов.

Так, система колгоспної праці інакше диференціюється за трудовим часом, ніж при індивідуальному обробітку землі. Колгоспне керівництво визначає довжину робочого дня, який значно перевищує вісім годин. Під час важливих сільськогосподарських періодів, таких як посів та збір врожаю, колгоспники працюють цілодобово. У перші роки розбудови колгоспного виробництва, в розпорядженні у працівників була мінімальна кількість техніки, не було транспортних засобів, які б підвозили їх до робочих місць, що відповідно подовжувало робочий день.

Розведення великої та малої рогатої худоби та птиці на фермах вимагало добового догляду, а відповідно і також робочого дня. Колгоспні виноградники та поля оброблялися

загалом жінками, які йшли на роботу до сходу сонця та поверталися далеко після його заходу. Повертаючись додому, вони ще виконували усі хатні обов'язки, що забиравало увесь той час, який повинен був бути витрачений на виховання дітей.

Така ситуація обумовила виникнення державних інститутів – дитсадків, шкіл, які забрали на себе виховну функцію.

За таких умов часто дітей віддавали у дитячий садок з одного року. У таких випадках сім'я у соціалізації дитини відігравала ще меншу роль. Саме у дитячих садках діти вчилися писати, читати, малювати, саме тут вони дізнавалися про «дідуся Леніна» і саме тут починалася ідеологізація особистості.

Наступний період – це школа. Введення системи продовженого навчального дня також сприяло зменшенню часу, який діти могли б провести вдома з батьками.

Таким чином, у болгарських сім'ях південної Бессарабії у період соціалізму формується покоління з радянською ідентичністю та самосвідомістю без соціального коріння та етнічної приналежності, воно виростає на базі власного досвіду та однолітків, без соціального знання, переданого від попередніх поколінь.

Швидкий тем трансформацій, пов'язаний з інтеграцією болгар у радянське суспільство, ставить молодь та дорослих в однакові умови, тільки молодь в них соціалізується, а дорослі адаптуються.

У 70-их рр. ХХ ст. болгари вже загалом пристосовані до радянської системи та беруть участь у її суспільному житті.

Не отримавши знань та навичок для відтворення традиційного типу життя, молоде покоління болгарської діаспори, повертаючись з вищою освітою в село, приносить з собою нові знання та вміння, які є актуальними для нового типу господарства. Ці знання вони передають свої батькам та дідусям для збереження їхньої професійної затребуваності, тобто культурна трансмісія у болгарські групи отримала зворотній вектор напрямку руху.

У досоціалістичний період болгарська сім'я була як правило моноетнічна. Вибір за чоловіка/жінку представника іншої етнічної групи дозволявся лише у випадках вдівства та психічних порушень у людини [20; с. 44] У другій половині ХХ ст., у зв'язку із порушенням патріархального виду життя, а також під впливом інтенсифікації комунікативної поведінки у суспільстві, для болгар Бессарабії частішими стали міжетнічні комунікації, які призводили до появи біетнічних сімей.

Даний процес яскраво ілюструється за даними книги реєстрації жителів села Владичень Болгардського району Одеської області. Так, із загальної кількості жінок, що переселилися у село в даний період (всього 50 чоловік) – 84% склали болгарки, інші 16% – гагаузки із сусідніх сіл Виноградівки та Котловини. Обидва села у другій половині ХХ ст. можуть бути охарактеризовані як моноетнічні гагаузькі. Тобто, незалежно від транспортних комунікацій між селами та районними центрами у період соціалізму біетнічні шлюбні пари, так само як і у ХІХ – першій половині ХХ ст. утворюються в рамках визначених мікрорайонів етнічної взаємодії.

Тенденції міжетнічних шлюбних процесів в даний період можна також вивчити на основі статистичних даних (табл.1). Мікрорайон, де знаходиться с. Владичень, є біетнічним (болгарсько-гагаузьким). Свідчення табл.1 показують, що за даний період кількість біетнічних шлюбів у селі збільшується: превалюючу кількість склали болгарсько-гагаузькі сім'ї, потім болгарсько-російські, болгарсько-українські та болгарсько-молдавські. Всього відсоток біетнічних сімей за шість років досяг 6.

Табл. № 1.

Етнічний склад сімей с. Владичень за роками
 (Складено автором за книгами реєстру населення села Владичень Болградського району за 1979 та 1985 рр.)

Рік	1979		1985	
	кількість	%	кількість	%
<i>Моноетнічні сім'ї</i>				
Болгарські	337	71,7	290	64,16
Молдавські	2	0,42	5	1,11
Російські	2	0,42	2	0,44
Гагаузькі	2	0,42	4	0,88
<i>Всього моноетнічних</i>	<i>343</i>	<i>72,96</i>	<i>301</i>	<i>66,59</i>
<i>Біетнічні сім'ї</i>				
Болгарсько-молдавські	24	5,1	19	4,21
Болгарсько-російські	35	7,45	35	7,74
Болгарсько-українські	25	5,33	29	6,42
Болгарсько-гагаузькі	25	5,33	48	10,62
Інші	18	3,83	20	4,42
<i>Всього біетнічних</i>	<i>127</i>	<i>27,04</i>	<i>151</i>	<i>33,41</i>
Всього	470	100	452	100

Таким чином, не зважаючи на те, що у період соціалізму болгарська група регіону залишається ендогамною, все ж таки показник біетнічних сімей зростає та складає значний відсоток.

Висновки. У період соціалізму відбувається зміна структури сім'ї болгарського населення Буджака. Якщо в досоціалістичний період загалом сім'ї були великими, то у досліджуваний період зростає кількість простих нуклеарних сімей за рахунок самотньо проживаючих пенсіонерів та появи форм дислокальних шлюбів у молодшого покоління.

Внаслідок гендерної рівності та залучення жінки до трудового та суспільного життя, у даний період відбувається зміна у функціональному навантаженні сім'ї, а також порушення міжпоколонної соціальної трансмісії.

Так, виховна та соціалізуючі функції загалом переходять від сім'ї до державних інституцій, що, у свою чергу, призводить до формування покоління, яке не володіє знаннями та практиками для відтворення традиційного життя і які, в свою чергу стають неактуальними в умовах техногенних та урбанізаційних процесів. Внаслідок чого, соціальне знання для збереження життєдіяльності групи передається у зворотному напрямку від дітей до батьків.

Окрім того, поступове зменшення народжуваності поряд із збільшенням населення середнього віку в контексті значних міграцій із села у міста обумовлюють демографічну кризу у болгарському суспільстві Бессарабії у період соціалізму.

Також збільшення мобільності та динамічності болгарського населення регіону впливає на активність комунікативних процесів між етнічними групами регіону. Формування громадянського суспільства з рівними юридичними правами взамін патріархального, зменшує значення «ендогамності» та сприяє «відкритості» місцевого болгарського населення для шлюбних міграцій.

В результаті чого, в цей період збільшується кількість біетнічних та поліетнічних сімей, але при збереженні основного відсотку моноетнічних шлюбів, що свідчить ще про наявність патріархальних пережитків у період соціалізму у болгарському регіоні.

Збільшення кількості форм дислокальних шлюбів при збереженні основного відсотку великих сімей показує наявність у болгарського населення Бессарабії у досліджуваній період двох тенденцій – активних прогресуючих змін під впливом нововведень та законсервованості із збереженням великого значення для групи старої патріархальної системи сімейного та суспільного життя.

Список використаної літератури

1. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства: (в связи с исследованиями Льюиса Г. Моргана) / Ф. Энгельс; пер. с нем. – Санкт-Петербург : Азбука-классика, 2010. – 252 с. ; Engels F. Proiskhozhdenie semi, chastnoy sobstvennosti i gosudarstva: (v svyazi s issledovaniyami Lyuisa G. Morgana) / F. Engels; per. s nem. – Sankt-Peterburg : Azbuka-klassika, 2010. – 252 s.

2. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса / Ю.В. Бромлей. – 2-е изд., доп. – Москва : URSS: Изд-во ЛКИ, 2008. – 436 с. ; Bromley Yu. V. Ocherki teorii etnosa / Yu.V. Bromley. – 2-e izd., dop. – Moskva : URSS: Izd-vo LKI, 2008. – 436 s.

3. Этносоциальные аспекты изучения семьи у народов зарубежной Европы / авт.-сост. О. А. Ганцкая, С. А. Токарев, Ю. В. Бромлей и др. ; отв. ред. О. А. Ганцкая и др. – Москва : Наука, 1987. – 194 с. ; Etnosotsialnye aspekty izucheniya semi u narodov zarubezhnoy Yevropy / avt.-sost. O. A. Gantskaya, S. A. Tokarev, Yu. V. Bromley i dr. ; otv. red. O. A. Gantskaya i dr. – Moskva : Nauka, 1987. – 194 s.

4. Галинская И. Л. Идеи в культурологии / И. Л. Галинская // Идеи в культурологии XX в. : сб. обзоров / редкол. И. Л. Галинская и др.; РАН. ИНИОН. - Москва, 2000. - С. 4-13 ; Galinskaya I. L. Idei v kulturologii / I. L. Galinskaya // Idei v kulturologii XX v. : sb. obzorov / redkol. I. L. Galinskaya i dr.; RAN. INION. - Moskva, 2000. - S. 4-13.

5. Максимов А. Н. Избранные труды / А. Н. Максимов; сост., авт. послесл. и коммент. О. Ю. Артемова; Рос. акад. наук, Ин-т этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. - Москва : Изд. фирма "Вост. лит.", 1997. – 541 с. ; Maksimov A. N. Izbrannye trudy / A. N. Maksimov; sost., avt. poslesl. i komment. O. Yu. Artemova; Ros. akad. nauk, In-t etnologii i antropologii im. N. N. Miklukho-Maklaya. - Moskva : Izd. firma "Vost. lit.", 1997. – 541 s.

6. Goode W. J. The family / W. J. Goode. - 2 ed. - Englewood Cliffs (N. J.) : Prentice-Hall, Cop. 1964. - XVIII, 200 c.

7. Леви-Строс К. Структурная антропология / К. Леви-Строс; пер. с фр. под ред. и с примеч. Вяч. Вс. Иванова. – Москва : Наука, 1985. – 535 с. ; Levi-Stros K. Strukturnaya antropologiya / K. Levi-Stros; per. s fr. pod red. i s primech. Vyach. Vs. Ivanova. – Moskva : Nauka, 1985. – 535 s.

8. Becker G. S. A treatise on the family / G. S. Becker. - Cambridge (Mass.); London : Harvard univ. press, 1991. - XII, 424 c.

9. Янкова З. А. Семья как базисная подсистема общества : автореф. дис. ... доктора социологич. наук : спец. 22.00.06 / Зоя Алексеевна Янкова; Рос. ин-т культурологии. Рос. академия наук. - Москва, 1995. - 42 с. ; Yankova Z. A. Semya kak bazisnaya podсистема obshchestva : avtoref. dis. ... doktora sotsiologich. nauk : spets. 22.00.06 / Zoya Alekseevna Yankova; Ros. in-t kulturologii. Ros. akademiya nauk. - Moskva, 1995. - 42 s.

10. Грек И. Ф. 1812: поворотный год в истории Буджака и «задунайских переселенцев» / И. Ф. Грек, Н. Д. Руссев. – Кишинев : Stratum Plus, 2011. – 142 с. ; Grek I. F. 1812: povorotnyy god v istorii Budzhaka i «zadunayskikh pereselentsev» / I. F. Grek, N. D. Russev. – Kishinev : Stratum Plus, 2011. – 142 s.

11. Геллнер Э. Нации и национализм / Э. Геллнер; ред. и послесл. И. И. Крупника. – Москва : Прогресс, 1991. – 319 с. ; Gellner E. Natsii i natsionalizm / E. Gellner; red. i poslesl. I.I. Krupnika. – Moskva : Progress, 1991. – 319 s.

12. Verdery K. What was socialism, and what comes next / K. Verdery – Princeton : University Press, 1996. - 298 p.

13. Семья в современном европейском обществе / Рос. акад. наук. Ин-т этнологии и антропологии; отв. ред. : М. С. Кашуба, О. А. Ганцкая. - Москва, 1996. - 270 с. ; Semya v sovremennom evropeyskom obshchestve / Ros. akad. nauk. In-t etnologii i antropologii; отв. red. : M. S. Kashuba, O. A. Gantskaya. - Moskva, 1996. - 270 s.

14. Ласлетт П. Семья и домохозяйство: исторический подход / П. Ласлетт // Брачность, рождаемость, семья за три века : сб. статей / под ред. А. Г. Вишневецкого, И. С. Кона. – Москва : Статистика, 1979. – С. 132-157 ; Laslett P. Semya i domokhozyaystvo: istoricheskii podkhod / P. Laslett // Brachnost, rozhdaemost, semya za tri veka : sb. statey / pod red. A. G. Vishnevskogo, I. S. Kona. – Moskva : Statistika, 1979. – S. 132-157.

15. Berkner L. K. The use and misuse of census data for the historical analysis of family structure / L. K. Berkner // Journal of interdisciplinary history. – 1975. - Vol. 5, № 4 : The History of the Family, II. - P. 721-738.

16. Kassabova-Dintcheva A. Migration und familie. Familienforschung und politik (Am Beispiel Bulgariens) / A. Kassabova-Dintcheva. – Sofia : Variant 2000, 2002. – 215с.

17. Особистий архів О. І. Ганчева, фонд : Полевые материалы, собранные в болгарских селах Южной Бессарабии, 2004-2010 гг. ; Osobistiy arkhiv O. I. Gancheva, fond : Polevye materialy, sobrannyye v bolgarskikh selakh Yuzhnoy Bessarabii, 2004-2010 gg.

18. Вишневецкий А. Г. Воспроизводство населения и общество : История, современность, взгляд в будущее / А. Г. Вишневецкий. – Москва : Финансы и статистика, 1982. - 287 с. ; Vishnevskiy A. G. Vosproizvodstvo naseleniya i obshchestvo : Istoriya, sovremennost, vzglyad v budushchee / A. G. Vishnevskiy. – Moskva : Finansy i statistika, 1982. - 287 s.

19. Макавеева Л. А. Българското семейство: (Етно-социални аспекти) / Л. А. Макавеева. – София : Изд-во на Бълг. акад. на науките, 1991. – 227 с. ; Makaveeva L. A. Blgarskoto semeystvo: (Yetno-sotsialni aspekti) / L. A. Makaveeva. – Sofiya : Izd-vo na Blg. akad. na naukite, 1991. – 227 s.

20. Болгарскія колоніи въ Россіи (Таврическая, Херсонская и Бесарабская губернии) / Н. С. Державин. – София : Мартилен, 1914. – 256 с. ; Bolgarskiya kolonii v Rossii (Tavrisheskaya, Khersonskaya i Besarabskaya gubernii) / N. S. Derzhavin. – Sofiya : Martilen, 1914. – 256 s.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2019 р.

A. Ganchev

SPECIAL FEATURES OF BULGARIAN FAMILY INSTITUTION AND ITS TRANSFORMATION IN THE SOUTHERN BESSARABIA IN THE SECOND HALF OF XX CENTURY

This paper investigates the changes that occurred in the Bulgarian family of Southern Bessarabia in connection with the destruction of the patriarchal and the emergence of the socialist system. With the inclusion of the Bulgarian community in the Soviet industrial information society, the involvement of state institutions in the upbringing of children, there was a change in the direction of the information broadcast from a vertical intergenerational to the horizontal one within one generation. This led to the irrelevance and loss of traditional knowledge of the group, the keeper of that has always been the third generation, and thus its significance. In this connection, during this period, there is a large percentage of two-generations families with the new functional responsibilities in comparison with large patriarchal families. There are changes in the appearance of the ethnic Bulgarian village.

Building a new socialist economy, the development of light industry in particular, led to a change in the women's distribution of labor time. In such situation half of the household responsibilities transferred to her husband. There is a dependence on the distribution of labor in the family, depending on the educational level of the husband and wife. All of these factors contributed to the emergence of a new type of socialist family of Bulgarians in the region.

Keywords: family, family relationships, social roles, intergenerational transmission, endo / exogamy, Bulgarians, Southern Bessarabia.

УДК 94(477)"1648/1657"

С. П. Ляковська

А. А. Ляковська

ЗАСТОСУВАННЯ КОЗАЦЬКИМИ ВАТАЖКАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПІД ЧАС НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII СТ.

У статті на підставі відомих в українській історіографії фактів та раніше опублікованих документальних матеріалів виявлені інформаційно-психологічні впливи, котрі використовували ватажки козацько-повстанського війська у ході Національно-визвольної війни 1648–1657 рр. Визначенні об'єкти впливу; проаналізовані технології (з урахуванням психології народу) інформаційно-психологічного впливу на широкі верстви, передусім, українського та польського населення, з метою створення сприятливого для повсталих інформаційного простору; особливості застосування методів психологічного тиску на противника та його союзників (переконавання, дезінформування, психологічна диверсія тощо) з метою дестабілізації ситуації в тилу (провокування соціальних виступів проти польського режиму, організація повстань) та дезорганізації ворожої армії; визначені форми та канали, через які здійснювалися впливи, а також лексичні засоби.

Ключові слова: Б. Хмельницький, козацтво, Національно-визвольна війна, інформаційно-психологічний вплив, дезінформування, дезорганізація, психологічна диверсія.